

УДК 349.3

ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБОЮ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПРАВА НА ПРАЦЮ

Андрій Полянський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: polanandru5@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-2205-1273*

Досліджено теоретичні та практичні аспекти працездатності як компоненти правосуб'єктності особи з інвалідністю. Критично проаналізовано законодавчу дефініцію загальної працездатності. Зроблено висновок, що є здатністю особи реалізувати своє право на працю, використовуючи будь-яку з форм, а не лише через виконання некваліфікованої праці. Доведено, що існує потреба оновити законодавче визначення змісту та обсягу понять «працездатність» та «непрацездатність», їх співвідношення із суміжними.

Аргументовано, що працездатність позначає індивідуальну здатність кожного реалізувати своє право на працю, а відтак не повинна вимірюватися у відсотках. Доведено, що поняття «особа з інвалідністю» та «непрацездатна особа» є нетотожними та позначають різні за змістом правові стани особи. Нормативне урівняння правового статусу «особа з інвалідністю» та «непрацездатна особа» змістовно суперечить абз. 1 ч. 1 ст. 27 Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю». Запропоновано внести відповідні зміни в закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Аргументовано, що непрацездатність у контексті реалізації права на працю є втратою особою повної функціональної повноцінності. З'ясовано, що втрата працездатності є юридичним фактом, який у системі соціального захисту зумовлює право особи на страхові соціальні виплати.

Впровадження в Україні процедури оцінки працездатності особи з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я зумовлює зміну парадигми національної системи соціального захисту щодо працевлаштування осіб з інвалідністю та сприятиме дотриманню конвенційних стандартів реалізації їхніх.

Ключові слова: соціальне законодавство, працевлаштування, соціальні стандарти працездатності/втрати, працездатності/непрацездатності, право на соціальний захист, страхові соціальні виплати.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.78.289>

Постановка проблеми. Національна система соціального захисту осіб з інвалідністю містить різні види забезпечення, спрямовані на усунення або компенсацію обмежень, пов'язаних із суспільними бар'єрами, а також гнучке соціальне підтримання для збереження, відновлення чи досягнення їхнього матеріального добробуту. Вона покриває значну кількість населення України. Так, за даними Державної служби статистики України в нашій державі кількість осіб з інвалідністю постійно зростає. Станом на квітень 2023 р. цей показник становив 14,1 % [19].

Одним із важливих компонентів соціального захисту, який визначений, міжнародними [8; 15] та європейськими нормами [20], а також українськими нормативно-правовими актами, є можливість особи бути зайнятою, здійснювати трудову діяльність.

Ст. 27 Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» [15] визначено стандарти праці та зайнятості таких осіб. Можливість заробляти собі на життя працюю, яку особа з інвалідністю вибрала чи на яку вільно погодилася як складова права на працю, у соціальному законодавстві України невід'ємно пов'язана із юридичною категорією «працездатність», яка, зі свого боку, є складовою правосуб'єктності особи у сфері відповідних правовідносин.

Україна, як держава, що проголосила курс на членство у ЄС, прагне імплементувати соціальні стандарти та досвід зарубіжних країн у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, зокрема в напрямі забезпечення гарантій, визначених міжнародними та європейськими правовими актами. Це дасть змогу по-новому вирішувати питання, що стосуються інтеграції осіб з інвалідністю у соціальний простір, реалізації їхніх можливостей, а також максимального залучення їх у ринок праці, що набуває ознак інклюзивного. Все зазначене, зі свого боку, потребує дослідження змісту та обсягу усталених доктринальних та законодавчих галузевих концептів, серед яких чільне місце відведене працездатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях з проблем соціального захисту правовий термін «працездатність особи» здебільшого розглядається у взаємозв'язку з іншими, суміжними до нього – «непрацездатність» та «втрата працездатності» як соціальних ризиків, настання яких запускає механізм реалізації права особи на соціальний захист (наукові розвідки Н. Б. Болотіної, В. Я. Бурака, П. Д. Пилипенка, О. М. Рим, С. М. Синчук, О. Ю. Раневича).

Ухвалена в нашій державі Національна стратегія зі створення безперешкодного простору в Україні визначає завдання у галузі зайнятості та підприємництва осіб з інвалідністю через впровадження Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я для надання недискримінаційних та стимулювальних до роботи рекомендацій згідно з реальними можливостями людини [3]. У цьому процесі важливо дослідити зміст та місце категорії працездатності як основної властивості особи з інвалідністю, що передуює її працевлаштуванню та реалізації права на працю.

Метою статті є визначення змісту поняття «працездатність», а також з'ясування теоретичних та практичних проблем застосування юридичної категорії «працездатність» у механізмі реалізації особою з інвалідністю права на працю.

Виклад основного матеріалу. Термін «правоздатність» часто використовується у соціальному законодавстві для позначення передумов виникнення в особі права на ті чи інші види соціального захисту. Однак у жодному з чинних законів України не передбачено його дефініції. Поняття працездатності як соціально-правової категорії міститься у Правилах проведення комісійних судово-медичних експертиз у бюро судово-медичної експертизи [7] та визначається через здатність особи до праці, яка обумовлюється її рівнем фізичного та духовного розвитку. Зі свого боку, ця здатність вимірюється показниками стану здоров'я, професійних знань, умінь та досвіду (п. 1 Додатку). Подібні за змістом трактування працездатності трапляються і в наукових джерелах. Зокрема, О. Раневич розглядає її як здатність людини виконувати суспільно-корисну працю завдяки своїм природним та соціальним властивостям [17, с. 175].

У згаданих Правилах розмежовано та надано дефініції декількох видів працездатності: загальної/професійної, повної/часткової.

Заперечення викликає нормативний зміст поняття «загальна працездатність» як здатності особи до некваліфікованої роботи у звичайних умовах (п. 2) [7]. Некваліфікована праця, відповідно до Фінансової енциклопедії, – це робота,

пов'язана з обмеженим набором навичок або мінімальною економічною цінністю за виконану роботу; характеризується нижчим рівнем освіти і, зазвичай, призводить до меншої заробітної плати [4]. Підсумовуючи наведене, доцільно зазначити: особа, яка, для прикладу, отримала диплом за спеціальністю «правознавство», може здійснювати трудову діяльність у межах цієї спеціальності, однак з урахуванням стану її здоров'я не в змозі виконувати некваліфіковану роботу, не вважається такою, що наділена загальною працездатністю. Видається, що таке законодавче формулювання є концептуально неправильним та потребує перегляду.

Повертаючись до визначення працездатності, вважаємо, що в її змісті, дещо конкретизуючи, можна розмежувати дві складові: перша – можливість особи з урахуванням стану її здоров'я здійснювати трудову діяльність; друга – наявність професійних знань, умінь та досвіду для здійснення трудової діяльності конкретного виду. Перша, на нашу думку, є загальною працездатністю, друга – визначає професійну. У законодавстві професійну працездатність визначено як здатність особи до роботи за своєю професією (фахом) і кваліфікацією чи за іншою адекватною їй професією (фахом) (п. 3 Додатку [7]).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» сформуємо логічну послідовність законодавчих тверджень, які характеризують особу з інвалідністю. Вона розглядається як повнолітня особа зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність (абз. 2 ч. 1 ст. 1); інвалідність є мірою втрати здоров'я (абз. 4 ч. 1 ст. 1), яка, зі свого боку, визначається через наявність хвороб і фізичних дефектів, які призводять до фізичного, душевного і соціального неблагополуччя (абз. 5 ч. 1 ст. 1) [16].

Працездатність особи з інвалідністю в Інструкції про встановлення груп інвалідності позначається терміном «здатність до трудової діяльності» та визначається як сукупність фізичних та духовних можливостей людини, яка зумовлена станом здоров'я, що дозволяє їй займатися різного виду трудовою діяльністю (п. 16) [2]. Професійну працездатність пов'язують зі здатністю реалізовувати трудову зайнятість за конкретною професією. З урахуванням наведених результатів аналізу та аргументів, пропонуємо розмежовувати загальну (в контексті здоров'я) та професійну (в контексті набутих знань та досвіду) правоздатність особи з інвалідністю.

У Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю» вживається термін «відновлення або здобуття професійної працездатності» (ст. 1) та одним із повноважень уповноважених суб'єктів передбачено визначення ступеню втрати професійної працездатності (ст. 7) [16]. А висновок про нездатність до трудової діяльності (*непрацездатність – авт.*) готується лише в разі згоди особи з інвалідністю, за винятком тих випадків, коли особу відповідно до законодавства визнано недієздатною (абз. 18) [2]. У такий спосіб підтверджується сформульована нами теза про те, що працездатність є загальним поняттям та притаманна всім без винятку суб'єктам права на соціальний захист та працю. Щодо кожної особи, зокрема й особи з інвалідністю, вона є персоніфікованою та позначає індивідуальну здатність кожного реалізувати своє право на працю.

Положеннями, викладеними в абз. 7 ч. 6 ст. 20, ст. 25 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» конкретизовано зміст поняття «відновлення працездатності». Воно здійснюється шляхом забезпечення особи з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації, створенням умов для заняття фізичною культурою і спортом, оплатою навчання та перекваліфікації, створенням на робочому місці особи з інвалідністю належних санітарно-гігієнічних, вироб-

них і технічних умов згідно з індивідуальною програмою реабілітації особи з інвалідністю, випуск для осіб з інвалідністю спеціальної літератури та аудіозаписів для їх професійної підготовки (професійна реабілітація осіб з інвалідністю) [14]. Аналізуючи наведену законодавчу норму, резюмуємо, що працездатність особи в концепті «відновлення працездатності» є загальною та передбачає можливість особи здійснювати попередній чи новий вид трудової діяльності.

Окремої уваги заслуговує поняття «ступінь обмеження життєдіяльності» у визначення особи з інвалідністю. Законодавчий зміст цього поняття як величини відхилення від норми діяльності людини, є відображенням у нормативно-правових актах медичної концепції визначення правових підстав встановлення інвалідності. Ступінь обмеження життєдіяльності характеризується одним або поєднанням декількох зазначених найважливіших його критеріїв. У контексті цього дослідження важливо розглянути суміжні категорії, які перебувають у прямому правовому взаємозв'язку із поняттям правоздатність.

Категорії «непрацездатність» чи «втрата працездатності» в соціальному законодавстві України здебільшого пов'язані зі соціальними виплатами, на які претендує особа за чинним законодавством та не пов'язані з реалізацією нею права на працю або права на ті види соціального захисту, які передують (право бути працевлаштованим) або сприяють результативному здійсненню (право на професійне навчання) особою свого права на працю. Наведемо приклади законодавчих норм.

По-перше, ст. 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено право непрацездатних осіб на соціальні виплати, тобто окреслено сферу відносин, у яких зазначений термін позначає суб'єктів права на такі виплати. У ст. 1 цього Закону України сформульована законодавча презумпція тотожності статусів особи з інвалідністю та особи непрацездатної [9]. Домінування медичної концепції інвалідності в доктрині права соціального забезпечення відображена і в наукових працях, де інвалідність обґрунтовують як об'єктивно фізіологічну та реальну непрацездатність (відображають у відсотках та констатує уповноважений державою органом – медико-соціальна експертна комісія) непрацездатністю [18, с. 335].

Нормативне урівняння правового статусу «особа з інвалідністю» та «непрацездатна особа» змістовно суперечить абз. 1 ч.1 ст. 27 Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» [15]. Згідно з нею держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на працю на рівні з іншими. Реалізації права на працю передують правоздатність як складова правосуб'єктності суб'єкта цього права.

Аналізуючи Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності [6], також робимо висновок, що статус інвалідності не означає статус непрацездатної особи з погляду можливості особи реалізувати своє право на працю. Група інвалідності встановлюється залежно від ступеня розладу функцій органів і систем організму та обмеження її життєдіяльності. Водночас характеристики всіх груп інвалідності містять вказівку на «здатність до навчання та здійснення трудової діяльності» з певною специфікою, яка притаманна стану здоров'я особи відповідної групи інвалідності. Так особа з інвалідністю I групи реалізує таку здатність за умови її забезпечення засобами компенсації фізичних дефектів або порушених функцій організму, здійснення реабілітаційних заходів, створення за необхідності спеціальних умов праці, зокрема вдома; II групи – завдяки створенню належних умов здійснення трудової діяльності із забезпеченням засобами компенсації фізичних дефектів чи порушених функцій організму, здійснення реабілітаційних заходів; III групи – за умови забезпечення відповідних засобів

компенсації фізичних дефектів чи порушених функцій організму, здійснення реабілітаційних заходів (п. 27) [6].

Як приклад наведемо досвід Бельгії. Тут особа вважатиметься непрацездатною за станом здоров'я за умови повного припинення трудової діяльності через стан здоров'я, зумовлений наслідком травм/функціональних розладів особи, а також, якщо втрата працездатності особи порівняно з попередньою її професійною діяльністю або заняттями, якими можна було зайнятися за умови навчання особи, становить не менше ніж 66% [5].

По-друге, згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (п.1 ч. 7 ст. 30, ч. ч. 1,2, 10 ст. 36, ст.41) зі ступенем стійкої втрати професійної працездатності особи, яка не у всіх випадках передбачає набуття статусу особи з інвалідністю, безпосередньо пов'язані зміст та обсяг права особи на щомісячні страхові виплати втраченої заробітної плати [6]. Правові норми, які конкретизують процедуру, містяться у Порядку та критеріях встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно шкоду здоров'ю, пов'язане з виконанням трудових обов'язків [6], де передбачено (п. 2.1), що ступінь втрати професійної працездатності у відсотках встановлюється, з огляду на наслідки ушкодження здоров'я внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання з урахуванням професійних здібностей, що є у потерпілого, клініко-функціональних можливостей і важливих професійних якостей, які дозволяють продовжувати виконання роботи за попередньою професією до нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання.

Для розрахунку ступеня втрати працездатності 5–100 % береться до уваги зниження кваліфікації, зменшення обсягу виконуваної роботи та важкість праці у звичайних, спеціально створених виробничих або інших умовах. Однак показник втрати працездатності особи як самостійна умова не має правового значення для реалізації особою свого права на працю.

Наведемо декілька прикладів із практики держав у сфері визначення працездатності особи: 1) оцінка проводиться з урахуванням кількості годин, впродовж яких особа може здійснювати трудову діяльність; повна непрацездатність встановлюється, якщо особа може здійснювати трудову діяльність менше трьох годин на день, часткова – від трьох до шести годин на день (Німеччина); 2) інвалідність/непрацездатність визначається як стан, коли працездатність особи є меншою ніж 50% працездатності фізично та психічно здорової застрахованої особи з аналогічною підготовкою та еквівалентними знаннями та навичками щодо будь-якої професії, доступної для заявника (Австрія, Північна Македонія) [5]; 3) особа вважається працездатною до моменту, коли вона не може здійснювати трудову діяльність навіть за гнучким графіком та звертається за пенсією по інвалідності (Данія); 4) не вимірюється у відсотках, а класифікується як часткова або повна втрата працездатності. Критерії враховують потенціал для реабілітації або перепідготовки (щодо віку та освіти), а також поточний рівень порушення та здатність виконувати поточну роботу чи інші види роботи (Польща).

Міжнародні соціальні стандарти непрацездатності містяться у Конвенції МОП № 102 [8]. Вона передбачає право непрацездатних осіб на певний вид допомоги в рамках системи мінімального соціального забезпечення, визначаючи непрацездатність як стан, який спричиняє призупинення заробітку, повну або часткову втрату здатності заробляти (ст. 32.) втрату повної функціональної повноцінності.

Із змісту п. 10 ст. 65, п. 8 ст. 66 цієї Конвенції можна зробити висновок, що непрацездатність у контексті реалізації права на працю – це втрата особою повної функціональної повноцінності. Доречно зробити акцент, що в зазначених пунктах інвалідність та непрацездатність відображено як різні юридичні факти, що пов'язані зі соціальним забезпеченням особи.

З огляду на задекларовані в Україні зміни щодо підходів в оцінці працездатності особи з інвалідністю, варто зазначити, що висновок про потребу такого реформування був зроблений Світовим банком та ВООЗ на підставі проведеного у 2015 р. дослідження [1]. Відтоді формується нова парадигма, яка передбачає зміну фокусу від порушень здоров'я особи до оцінки функціональних обмежень та можливостей, що базується на засадах Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. Наголошується, що головним у нових підходах щодо оцінки інвалідності, передусім для реалізації особою з інвалідністю права на працю, є аргументація необхідності визначити статус не відповідно до фіксованої шкали відсотків, а з урахуванням потреб особи та цілей її соціального захисту, а також, що інвалідність є динамічним станом особи, який може змінюватися залежно від індивідуального її стану здоров'я, рівня порушень та оточення [1].

В Україні робота над впровадженням Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я ведеться з 2018 р. відповідно до плану заходів Міністерства охорони здоров'я України з виконання плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я [12]. У 2022 р. було затверджено Національний класифікатор «Класифікатор функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я» НК 030:2022, який є гармонізованим з Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я Всесвітньої організації охорони здоров'я [11]. Переформатування системи встановлення працездатності особи з інвалідністю в Україні відповідно до Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я, сприятиме дотриманню стандартів Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю», які передбачають: проведення оцінки потреб особи, пов'язаних із бар'єрами в суспільстві, а не стосовно порушень їхнього здоров'я; гнучкість такої оцінки; мультидисциплінарність оцінки; врахування особистої оцінки особи та необмежена участь осіб з інвалідністю під час прийняття рішення.

Висновки. Законодавчими поняттями, які визначають здатність особи з інвалідністю реалізувати право на працю, є «працездатність» та «непрацездатність». Сьогодні в Україні є потреба оновленого законодавчого визначення змісту та обсягу зазначених понять, їх співвідношення зі суміжними.

Поняття «особа з інвалідністю» та «непрацездатна особа» є нетотожними та позначають різні за змістом правові стани особи. Коректне використання зазначених понять сприятиме побудові якісного механізму соціального захисту цих осіб з можливістю застосування всіх видів такого захисту. Відповідні зміни потрібно внести в закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Здатність особи до некваліфікованої праці не відображає універсальної здатності особи до всіх видів трудової діяльності, а тому визначає професійну, а не загальну працездатність. Відповідні зміни потрібно внести у законодавство про соціальний захист. Втрата працездатності є юридичним фактом, який у системі соціального захисту зумовлює право особи на страхові соціальні виплати та не впливає на працевлаштування особи чи реалізацію нею свого права на працю.

Впровадження в Україні процедури оцінки працездатності особи з урахуванням Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я зумовлює зміну парадигми, на якій базується національна система соціального захисту, зокрема й щодо побудови якісного механізму працевлаштування осіб з інвалідністю та співвідношення його з іншими видами соціального захисту цієї категорії осіб.

Переформатування системи встановлення працездатності особи з інвалідністю в Україні відповідно до Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я, сприятиме дотриманню стандартів Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю».

Список використаних джерел

1. Bickenbach J., Posarac A., Cieza A., Kostanjsek N. Assessing disability in working age population: a paradigm shift from impairment and functional limitation to the disability approach, World Bank Group. 2015. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/272851468164970738/pdf/Disability-Assessment-Report-June-18-2015.pdf>.
2. Інструкція про встановлення груп інвалідності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 5 вересня 2011 р. № 561. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text>.
3. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p#Text>.
4. Некваліфікована праця. Фінансова енциклопедія. URL: https://ua.nesrakonk.ru/unskilled-labor/#google_vignette.
5. OECD. Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices, OECD Publishing. Paris, 2022. URL: <https://doi.org/10.1787/1eaa5e9c-en>.
6. Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-p#n109>.
7. Правила проведення комісійних судово-медичних експертиз у бюро судово-медичної експертизи : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0256-95#Text>.
8. Про мінімальні норми соціального забезпечення : Конвенція ООН №102 від 28 червня 1952 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-993_011?find=1&text=працезд#w1_6.
9. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-XIV (редакція від 21.07.2023). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.
10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 р. № 1105-IV (редакція від 01.01.2024). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14?find=1&text=працезд#w1_127.
11. Про затвердження національного класифікатора «Класифікатор функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я» НК 030:2022 : Наказ Міністерства економіки України від 9 квітня 2022 року № 810-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0810930-22#Text>.
12. Про затвердження плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1008-р. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-%D1%80#Text>.

13. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 5 червня 2012 р. № 420. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE21699?an=1>.
14. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю : Закон України від 21 березня 1991 р. № 876- XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-875-12?find=1&text=дота#w1_4.
15. Про права осіб з інвалідністю : Конвенція ООН від 13 грудня 2005 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
16. Про реабілітацію осіб з інвалідністю : Закон України від 6 жовтня 2005 р. № 2961-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
17. Раневич О. Право на соціальне забезпечення у разі втрати працездатності : теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2018. Вип. 66. С. 170–178. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/423926.pdf>.
18. Синчук С. М. Теорія правовідносин соціального забезпечення : дис. ... докт. юрид. наук. Львів, 2015. 433 с.
19. Соціальний захист населення України. *Статистичний збірник. Державна служба статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
20. Європейська соціальна хартія (переглянута). Страсбург, 3 травня 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.

References

1. Bickenbach, J., Posaras, A., Cieza, A., & Kostanjsek, N., (2015). *Assessing disability in working age population: a paradigm shift from impairment and functional limitation to the disability approach*, World Bank Group. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/272851468164970738/pdf/Disability-Assessment-Report-June-18-2015.pdf>.
2. *Instruktsiia pro vstanovlennia hrup invalidnosti : Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 5 veresnia 2011 r. № 561*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11#Text>.
3. *Natsional'na stratehiia iz stvorennia bezbar'ierneho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. № 366-r*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-r#Text>.
4. Nekvalifikovana pratsi. *Finanova entsyklopediia*. Retrieved from https://ua.nesrakonk.ru/unskilled-labor/#google_vignette.
5. *OECD (2022), Disability, Work and Inclusion: Mainstreaming in All Policies and Practices*, OECD Publishing, Paris. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/1eaa5e9c-en>.
6. *Polozhennia pro poriadok, umovy ta kryterii vstanovlennia invalidnosti : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 hrudnia 2009 r. № 1317*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-p#n109>.
7. *Pravylakh provedennia komisijnykh sudovo-medychnykh ekspertyz v biuro sudovo-medychnoi ekspertyzy: Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 17 sichnia 1995 r. № 6*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0256-95#Text>.
8. *Pro minimal'ni normy sotsial'noho zabezpechennia : Konventsiiia OON №102 vid 28 chervnia 1952 r*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011?find=1&text=pratsezd#w1_6.
9. *Pro zahal'noobov'iazkove derzhavne pensijne strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 9 lypnia 2003 r. № 1058-KhIV (redaktsiia vid 21.07.2023)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

10. *Pro zahal'noobov'iazkove derzhavne sotsial'ne strakhuvannia : Zakon Ukrainy vid 23 veresnia 1999 r. № 1105-IV (redaktsiia vid 01.01.2024)*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14?find=1&text=pratsezd#w1_127_.
11. *Pro zatverdzhennia natsional'noho klasyfikatoru «Klasyfikator funktsionuvannia, obmezhenia zhyttiediial'nosti ta zdorov'ia» NK 030:2022 : Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 09 kvitnia 2022 roku № 810-22*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0810930-22#Text_.
12. *Pro zatverdzhennia planu zakhodiv iz vprovadzhennia v Ukraini Mizhnarodnoi klasyfikatsii funktsionuvannia, obmezen' zhyttiediial'nosti ta zdorov'ia ta Mizhnarodnoi klasyfikatsii funktsionuvannia, obmezen' zhyttiediial'nosti ta zdorov'ia ditej i pidlitkiv: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 hrudnia 2017 roku № 1008-r*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-%D1%80#Text_.
13. *Pro zatverdzhennia Poriadku ta Kryteriiv vstanovlennia medyko-sotsial'nymy ekspertnymy komisiiamy stupenia stjikoї vtraty profesijnoi pratsezdatsnosti u vidsotkakh pratsivnykam, iakym zapodiiano ushkodzhennia zdorov'ia, pov'iazane z vykonanniam trudovykh obov'iazkiv : Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 5 chervnia 2012 r. № 420*. Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/RE21699?an=1_.
14. *Pro osnovy sotsial'noi zakhyschenosti osib z invalidnistiu : Zakon Ukrainy vid 21 bereznia 1991 r. № 876- XII. Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12?find=1&text=dota#w1_4.
15. *Pro prava osib z invalidnistiu : Konventsiiia OON vid 13.12.2005 r*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
16. *Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu : Zakon Ukrainy vid 6 zhovtnia 2005 r. № 2961-VI. Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
17. Ranevych, O. (2018). Pravo na sotsial'ne zabezpechennia u razi vtraty pratsezdatsnosti : teoretychni ta praktychni aspekty. *Visnyk Lviv'skoho universytetu*. Seriiia iurydychna, Vyp. 66, 170–178. Retrieved from <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/423926.pdf>.
18. Synchuk, S. M. (2015). *Teoriia pravovidnosyn sotsial'noho zabezpechennia : dys. ... dokt. iuryd. nauk*. L'viv, 433.
19. *Sotsial'nyj zakhyst naseleennia Ukrainy. Statystychnyj zbirnyk. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from <https://ukrstat.gov.ua/>.
20. *Yevropejs'ka sotsial'na khartiia (perehliana)*. Strasburh, 3 travnia 1996. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.

**THE ABILITY TO WORK AS A PREREQUISITE
FOR THE REALIZATION OF THE RIGHT TO WORK
BY A PERSON WITH A DISABILITY**

Andrii Polianskyi

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: polanandru5@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-2205-1273*

The paper examines theoretical and practical aspects of working capacity as a component of the legal personality of a person with disabilities. The legislative definition of general performance is critically analyzed. It is concluded that it should cover the ability of an individual to realize his right to work, using any of the forms, and not only through the implementation of unskilled labor.

It is found that the legislative concepts that determine the ability of a person with a disability to realize the right to work are «ability to work» and «incapacity for work». Nowadays in Ukraine there is a need for an updated legislative definition of the content and scope of these concepts, and their relationship with related ones.

The author argues that the ability to work is a personalized concept. For each person, including persons with disabilities, it refers to the individual ability of each person to exercise their right to work, and therefore should not be measured as a percentage.

It is proven that the concepts of «person with a disability» and «incapacitated person» are not identical and denote different legal statuses of a person. The statutory equation of the legal status of "person with a disability" and "incapacitated person" contradicts subpar. 1, Part 1, Article 27 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Correct use of these concepts will contribute to building a high-quality mechanism of social protection of these persons and the application of all types of such protection. It is proposed to amend the Laws of Ukraine "On Compulsory State Pension Insurance" and "On Compulsory State Social Insurance" accordingly. Based on the conventional norms, the author argues that incapacity for work in the context of the right to work is a loss of full functional capacity by a person.

It is established that the loss of ability to work is a legal fact which, in the social security system, determines a person's right to social insurance benefits and does not affect a person's employment or exercise of his/her right to work.

The introduction in Ukraine of a procedure for assessing a person's ability to work, taking into account the International Classification of Functioning, Disability and Health, leads to a paradigm shift in the national social protection system, including in terms of building an effective mechanism for the employment of persons with disabilities.

Reformatting the system for determining the ability to work of persons with disabilities in Ukraine in accordance with the International Classification of Functioning, Disability and Health, will help to ensure compliance with the standards of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Keywords: social legislation, employment, social standards of ability to work/ loss of ability to work/ incapacity for work, right to social protection, social insurance payments.

*Стаття: надійшла до редакції 19.04.2024
прийнята до друку 30.04.2024*